

emellertid svårt att finna det ord, som döljer sig under inskriftens **ufilan**. Fvn. *úfælinn* 'orädd' (jfr no. och sv. dial. *fälen* 'rädd, modfälld'), som ur betydelsens synpunkt skulle passa väl, är icke tänkbart, då runan 44 är ett säkert **a**. Slutleden kan icke vara ett runsv. *fæll*, motsvarighet till da. *fæl*, no. dial. *fæl* 'hemsk, avskyvärd'. — Icke heller om man antager, att **ufiran** är den rätta läsningen, framkommer en enkel och sannolik tolkning. Det kan knappast ifrågasättas, att den döde i minnesinskriften har betecknats som *dræng oføran* 'en oför yngling' (av fsv. *ofør* 'ur stånd att fara, ofärdig, vanför, orkeslös', isl. *úfórr*). Det finnes, så vitt jag känner, icke något motstycke till att ett lyte skulle ha omtalats i en runinskrift.

Namnet *Ragna* förekommer även Sö 14. Det är kortnamn till de ganska vanliga kvinnonamnen på *Ragn*:- *Ragnhildr*, *-fríðr*, *-ælf* m. fl. *Guðbiörn* är särdeles vanligt i sörmländska inskrifter, speciellt i Södertörn: Sö 164, 235, 241, 244, 258(?), 306(?), 332, 344. För övrigt finnas endast några få, delvis mycket osäkra, belägg från Uppland och Gästrikland.

Sannolikt är *Ragna* moder till ynglingen, över vilken stenen är rest. Då hon ensam har låtit resa den efter »Gudbjörns son», innebär detta, att Gudbjörn redan är död och *Ragna* änka.

Kärnbo ödekyrka, Selebo hd.

I närheten av Kärnbo kyrkoruin finnas i ett par berghällar tvenne runristningar från sen tid. Den ena består av de tre namnen **karl · olaf · kustaf**. Om den andra, som har oklar mening, meddelar Hermelin (*Selebo härads fornlemningar*, s. 72), att »en ännu i Mariefred boende gammal man lärer tillika med sina bröder hafva i deras ungdom utfört detta arbete för att såmedelst i en framtid bereda fornforskare hufvudbry».

Mariefreds kyrka.

Enligt uppgift i *Prästerskapets Berättelse om Mariefreds kyrkas märkvärdigheter* (1700-talet) skall en runsten vara inmurad i kyrkans norra utbyggnad (sakristian); den är i så fall för närvarande dold under murbruk. Dybeck (*Svenska Runurkunder* 1, s. 22) förmodar, att den kommit från Kärnbo kyrka, varifrån bevisligen en myckenhet golv- och trappstenar togos vid stadskyrkans anläggning 1624.

178. Gripsholm, Kärnbo sn, Selebo hd.

Pl. 86.

Litteratur: L 928. J. Peringskiöld, *Monumenta Sudermanniae*; C. F. Ljungman, *En kort Beskrifning om Gripsholms slott* (1755), s. 22 (2 uppl., 1790, s. 33); R. Dybeck, *Runa* 2 (1874), s. 9 f.; O. Hermelin, *Selebo härads fornlemningar*, s. 71, 129; E. Brate o. S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 196 f.

Äldre avbildningar: Avritning av okänd, bifogad Törnflychts skrivelse 1730; Ljungman a. a., träsnitt (som synes ligga till grund för teckning i Liljegren, *Fullständig Bautil*); Hermelin a. a.

År 1730, den 4 februari, anmälde landshövdingen i Nyköping M. Törnflycht till Kansli-kollegium fyndet av en förut okänd runsten vid Gripsholm: »Wijd thet tillfället, at man låtit undangrafwa någon jord till Crono Wahu-bodens wid Gripsholm upskufwande utur wattnet och flyttiande bättre in på fasta landet, är en behållen Runesteen liggande en half aln under jorden uppå en liten af gråsteen formerad graf, på then fram för Slåttet belägne så kallade Slåttz Stallbacken blefwen nyligen upfunnen, hwilken Sten ingen wet något at berätta om, warandes han af en sådan form och påskreft, som bigående afritning utwjsar; Nu alldenstund detta är ett

gammalt Monument och Antiqt stycke, som neppeligen lærer hafwa kunnat tillförene af Antiqvarierne warit observerat; ty har iag funnit mig föranlåten thenne afriktning, sådan som hon i orten har kunnat författas, Eders Excellencier och Höglåfl. Kongl. Cancellie Collegio hörsamst tillhanda sända, hemställandes Eders Excellenciers och Kongl. Collegii wälbehag, särdeles som ingen om then gamla Runska Skrifarten fullkommeligen underkunnig, så när i orten warit wjd handen, at man om thes afcopierande kan wara wäll säker, så wjda Eders Excellencier och Kongl. Collegium skulle finna at Antiqviteten dy medelst i någon mätto blefwe augmenterad, berörde Runesten i nogare observance låta taga. I medlertjd är han nu blefwen högre och jemt wjd marken uplagd, samt med gråsten ljka som förr under Scholat». (Efter kopia i Peringskiölds *Monumenta Sudermannicæ*.)

Då Ljungman 25 år senare avbildar stenen i sin Gripsholmsbeskrivning, hade den blivit rest, »på den närmare landet belägne Slotts-Holmen eller så kallade Stallbacken», sålunda i närheten av fyndplatsen. På Slottsholmen var terrängen ursprungligen bergig och ojäm, och här funnos »åtskillige byggnader, såsom Spannemåls Magasiner, Stall, Wagnshus och smärre hus för Domestiquer». Dessa revos efterhand, och marken planerades mot frihetstidens slut. I stället anlades här den s. k. rännarbanan, på ömse sidor om vägen upp till slottet. På den »Grundritning öfver Gripsholms Slott, författad år 1787», som åtföljer 2. upplagan av Ljungmans *Beskrifning*, finnes runstenens plats angiven, mitt på den östra ytterkanten av ridbanan. I slutet av 1890 talet flyttades stenen ned till en udde i slottsparken nordöst om slottet, som uppkommit genom utfyllning i sjön i samband med vallgravens utgrävning. Här stod den på så låg mark, att den höst och vår vanligen var omfluten av vatten. År 1926 återfördes den till sin gamla plats på »rännarbanan», numera en gräsbevuxen plan utanför vallgraven.

Rödaktig sandsten. Höjd 2,06 m., bredd 0,67 (vid toppen) — 0,73 (över korsets mittpunkt) — 0,68 m. (vid foten). Inskriften på det hela taget väl bevarad och lättläst.

hikkulfr × **auk** × **aulfr** × **þair** × **letu** × **raisa** × **staina** × **bapa** × **at** + **broþur** || × **sin** × **kitilmut** · **auk** × **bro** ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
iftir × **somu** × **moþur** × **sina** × **in** × **iruni** × **hiuk** × **broþir** + **hinar** ×
 70 75 80 85 90 95 100 105

Hælgulfr(?) ok Öyulfr þair letu raisa steina baða at broður sinn Kætilmund ok bro æftir Somu, moður sina. En Bruni(?) hiogg, broðir hennar.*

»Hælgulv och Öulv de läto resa båda stenarna efter sin broder Kätilmund och (gjorde) bro efter Soma, sin moder. Men Brune, hennes broder, högg (runorna).»

3 **k** och 4 **k** äro båda säkra, med tydlig bst; jfr upprepningen av **i** i 25—30 **raisa**. 22 **e** har tydlig prick; däremot saknas sådan i 50, 53, 66, 102 **i**. 72 **o**: av nedre bst finnes endast h. delen. 73 **m**: övre delen av hst borta. 86 **i** är säkert; stenyta är här väl bevarad, och något annat än **i** har icke varit ristat. 91 **h**: en stor fördjupning mitt på hst; möjligen har den uppstått vid själva ristningen; endast ett par svaga spår av bst:s spetsar finnas kvar. — Intet sk vid inskriftens början och efter 43—48 **broþur**. Efter 105 **r** ett stort ×, som liknar en **a**-runa.

Liljegren: 1—8 **huikulfr**, 22 **i**, 43—48 **is** × **moþur**, 79 **r**, 86 **i**. Dybeck: 43—48 **broþur**, 79 **r**, 86 **i**. Hermelin: 1—8 **hikulfr**, 22 **i**, 86 **i**. Brate: 1—8 **hikkulfr**, 22 **i**, 86 **i**, 101—106 **hinara** ×.

1—8 **hikkulfr** är tydligen ett mansnamn sammansatt med **-ulfr**. Oklar är däremot förleden. Den måste ju med sina två **k**-runor innehålla ett ristningsfel. Sannolikt är 3 **k** fel för **l** och namnet identiskt med Sö 188 **hilgulfr** och Sö 352 **ailkulfr**. Dessa tre sörmländska former böra sammanställas med ett mansnamn på en Närke-sten, L 1025 **Lunger**, Götlanda sn, vilket Brate har läst **helgulfr**. *Hælgulfr* är emellertid ett mycket egendomligt namn, det enda kända med en förled

Hælg-. Måhända är det ingen tillfällighet, att alla de fyra beläggen härröra från Södermanland och Närke. Namnet kan ha haft en geografiskt begränsad utbredning. Frågan kompliceras något därav, att på en västmanländsk sten (L 998 L. Kyringe, Björksta sn) förekommer ett namn **higulfr**, vilket snarast bör återges som *Hægulfr* och sammanställas med fsv. *Hegholwir* (SD 3, s. 99, Öster-Lövsta sn, Uppl., o. 1312). Brate förmodar (*Meddelanden från Nordiska Museet* 1897, s. 11), att *Hælgulfr* och *Hægulfr* äro olika utvecklingsformer av samma namn; förmodligen tänker han sig det senare uppkommet genom dissimilation. Bugge antager, att Gripsholm-stenens **hikkulfr** avser ett *Ingulfr*. — *Öyulfr* förekommer i ännu en sörmländsk inskrift (Sö 196). Från medeltiden finnas några få belägg för namnet *Ølf*. — *Kætilmundr* är vida vanligare. — Kvinnonamnet *Soma* saknar kända motsvarigheter. Bugge vill i stället utläsa 71—74 **somu** som *Sqmu* eller *Sqmu* (och han hänvisar till forntyska mansnamnet *Samo*). — 86—90 **iruni** kan knappast tolkas utan att man antager en felristning. Liljegren förmodar *Truni*; Bugge *Bruni* (likaså Brate, *Svenska runristare*, s. 125). Det senare är ju ett välkänt mansnamn, som bl. a. förekommer å Sö 187 Harby, L 685, 709, 722, 723 (D I: 86, 85), 1029, 1038, Ög 92.

Bugge antager, att sista delen av inskriften utgör ett verspar:

en *Bruni* hiogg,
broðir hennar.

Detta talar givetvis i någon mån för att suppleringen till *Bruni* är riktig.

Av inskriften framgår, att Sö 178 tillhört ett dubbelstensmonument, rest vid en vägbro. Utom detta har *Bruni* tydligen också ristat Sö 177 i Kärnbo kyrkoruin. Jämte den slående likheten i ornamentiken bör observeras formen **let** Sö 177, **letu** Sö 178, kanske också utelämnandet av bistavar i **pini** (för **pina**) Sö 177 och **iruni** (för **bruni**) Sö 178 och överhuvud taget den ortografiska osäkerheten (**ufilan** Sö 177, **hikkulfr**, **raiisa** Sö 178).

179. Gripsholm, Kärnbo sn, Selebo hd.

Pl. 87.

Litteratur: L 927. J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 106; D 8vo 20 (1, s. 22 f.; 2, s. 41); C. Säve, *Runstenen vid Stora Fjuckby i Upland* (i *Nordisk Universitets-Tidskrift*, årg. 3, 1857), s. 117 not; S. Grundtvig i [*Dansk*] *Historisk Tidskrift*, 3 Række, Bd 5 (1866—67), s. 602; C. Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv* 1 (1878), s. 81 f.; O. Hermelin, *Selebo härads fornlemningar* (ATA), s. 71, 127; E. Brate o. S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 194 f.; A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* (1904), s. 485; F. Braun i *Fornvännen* 1910, s. 99 f.; O. von Friesen, *ibid.* s. 199 f.; E. Olson, *Yngvars saga víðförla* (1912), s. 59; O. von Friesen, *Runorna* (1933), s. 193.

Äldre avbildningar: Liljegren, *Fullständig Butil* (ATA), och efter denna teckning i *Runlära*, Pl. III; en annan teckning, trol. av Liljegren, i *Södermanlands Fornminnesförenings arkiv*; D 8vo 20; Hermelin a. a.; Brate (ATA).

Liljegren uppger, att han år 1827 funnit denna runristning »i ett torngolf på Gripsholms slott».¹ Tornet var det östra, det s. k. Teatertornet, och stenen låg i bottenvalvet, såsom tröskel i dörröppningen mellan detta valv och huvudbyggnaden. De båda ändarna voro inkilade under dörrens sidomurar, dock endast obetydligt, och hela ristningsytan var fri. Emellertid befann sig ristningen i mörker, och ville man undersöka den, måste lykta användas. Sedan förslag från flera håll framstälts om stenens frigörande, uttogs den år 1930 från tornkällaren och uppställdes

¹ Enligt Dybeck (D 8vo 1, s. 24) skulle Liljegren år 1821 (tryckfel?) ha blivit »af Slottsvaktmästaren Wallin gjord uppmärksam på denna Runsten». I E. A. Ortmans *Beskrifning öfver Gripsholms slott* (1822) och i A. L. Stiernelds *Gripsholms slott* (1825) omtalas ännu endast en runsten såsom känd, nämligen Sö 178. Däremot säges i G. A. Peyrons *Manuel des Voyageurs qui visitent ... Gripsholm* (1836): »La pierre runique, découverte il y a trois ans par le professeur Liljegren, antiquaire de royaume, est bien conservée et se trouve au fond de la tour orientale ...»